

Azərbaycan tolerantlığının konkret nümunəsi - bir kənddə üç kilsə, iki məscid ...

❑ *Ulu öndər Heydər Əliyevin siyasi fəaliyyətinin və şəxsi həyatının ən mühüm cəhətlərindən biri onun milli və dini tolerantlığa verdiyi misilsiz önəm idi. O, Azərbaycanda yaşayan bütün etnosların və azsaylı xalqların həyatı, mədəniyyəti və məişəti ilə şəxsən maraqlanırdı və həmin mədəniyyətləri dövlətimizin mənəvi sərvəti adlandırırdı. Xalqımızın və dövlətimizin milli və dini dözümlülüyü, ölkəmizin isə çoxmillətliyi barədə danışan və ya nə isə yazmaq istəyən istənilən azərbaycanlı öncə bu məsələlərə məhz Heydər Əliyev yanaşmasını yada salır və həmin prinsiplərin mükəmməlliyi ilə fəxr etdiyini söyləyir.*

Ulu öndərin özü də fəxrlə yada salırdı ki, biz tarix boyu həm dini, həm də milli baxımdan özümüzü kimdənsə üstün tutmamış, hamının haqqını tanımışıq. Torpaq bizim olsa da, burada yaşayan hər kəsin vətəndaşlığına hörmətlə yanaşmağı bacarmışıq. Qətiyyətlə deyə bilərik ki, bu tendensiya və ya ənənə, ayrı-ayrı fərdlərin istəyinə, yaxud hansısa siyasətə xidmət etməyib. Bu, bizim xalqımıza xas olan üstün keyfiyyətlərdən biridir. Qələmə aldığımız bu qeydlərdə həmin üstün keyfiyyətin Heydər Əliyev dühası ilə daha da zənginləşdirilməsinin sübutu olan bir nümunəsi barədə söz açmaq istəyirik.

... Qafqaz Albaniyasının tarixini özündə yaşadan rayonlardan birində Qəbələnin Mirzəbəyli kəndində bizimlə yanaşı, udinlər (qədim mənbələrdə uti və udi kimi qeyd olunan həmin insanlar özlərini udin adlandırırdılar) və ləzgilər yaşayırdılar. Ədəbiyyat müəllimimiz Mais Qalustov, rus dili müəllimimiz Aşot Mosesov, sinif müəllimləri Lusya Daşdıyeva, Tamara Zəkəriyyəyeva udin, sinif rəhbərimiz Murad Seyidov isə ləzgi idi. 23 yaşına qədər sakini olduğum Mirzəbəyлідə elə bir milli və ya dini tədbir görmədim ki, udinlər və ləzgilər özlərini bizdən ayırsınlar və ya biz onla-

rın tədbirlərində iştirak etməyə. Rəhmətə getmiş insan üçün qılınan meyit namazı və Ramazan ayının bayram namazı istisna olmaqla bütün tədbirləri udinlərlə birlikdə keçirirdik. Əksər ənənələrimiz isə bir-birinə bənzəyirdi. Burada başqa bir məqamı da yada salmaq yerinə düşərdi. Belə ki, bu gün əhalisinin sayı 103 mindən çox olan Qəbələ rayonunda say etibarilə 85 faizdən çox olan azərbaycanlılardan sonra ikinci yerdə ləzgilər, üçüncü yerdə isə udinlər gəlirlər. Rayonda daha bir neçə azsaylı xalq da vardır.

Multikulturalizm tariximiz və bu barədə konkret faktlar barədə olan internet materiallarında oxuyuruq: "Etnik baxımdan zəngin bölgələrimizdən biri də Qəbələdir. Rayonu səciyyələndirən başlıca amillərdən biri burada bir çox etnosların, azsaylı xalqların tarixən məskunlaşmasıdır. Qəbələnin belə yaşayış məntəqələrindən biri də qədim və unikal tayfalarından udinlərin məskunlaşdığı Nic qəsəbəsidir (Son zamanlar qəsəbə adı verilən bu yaşayış məntəqəsi uzun illər idi ki, Qəbələnin ən böyük üç kəndindən biri kimi tanınırdı). Nicdə azərbaycanlılarla yanaşı, udin və ləzgilər də yaşayırlar. 4000 nəfərə yaxın sakin var. Kəndin sakini olan udinlərə aid ilk məlumat hələ 2500 il bundan əvvəl verilib.

Bu etnosun əcdadları olan utilər haqqında eramızdan əvvəl V əsr yunan müəllifi Herodotun "Tarix" əsərində məlumat var. Strabonun "Coğrafiya" əsərində Xəzər dənizi və Qafqaz Albaniyası haqqında məlumatında utilərdən söhbət açılıb. Udi sözü isə termin kimi ilk dəfə Böyük Plininin (I əsr) "Həqiqi tarix" əsərində rast gəlinir. Ptolomeyin (II əsr) "Coğrafiya" əsərində, Xəzər dənizinin ətrafında müxtəlif tayfaların, o cümlədən - udinlərin yaşadığı göstərilir.

Yadımdadır, müstəqilliyimizin ilk illərində, daha doğrusu, AXC-Müsavat cütliyünün ölkəyə rəhbərlik etdiyi günlərdə bəzi dilettant siyasətçilər udinlərin xaçpərəst olduğunu əsas götürərək onlara qarşı çağırışlar səsləndirirdilər. O zaman Mirzəbəyli kəndinin tanınmış ziyalılarından olan professor Xalid Əlimirzəyev kənddə çox yaxşı bir çıxış etmişdi. Alim əsaslandırırırdı ki, tarixən Günəşə, Aya sitayiş edən udinlər IV əsrin əvvəllərində xristianlığı qəbul ediblər və indiyədək öz

dinlərini saxlayıblar. Məhz həmin tarixdən alban çarı Urnayr xaç suyuna salınma adətini qəbul edib və xristianlıq Qafqaz Albaniyasının rəsmi dininə çevrilib. Qafqaz Albaniyasının əhalisinin xristianlaşma dövründən başlayaraq, udinlər Alban kilsəsinə mənsubdur. Başqa xalqlar kimi xristianlığı qəbul etdikdən sonra udinlər yeni xristian ayinlərlə bərabər, köhnə adət və ənənələrini də qoruyub saxlayıblar. Məsələn, evlərdə sönməz ocaq saxlamaq atəşpərəstlikdən qalma ənənədir. Udin xristianlar Qafqaz Albaniyasının öz dinini saxlayan yeganə xalqdır.

Həmişə olduğu kimi, indi də yazını tam dolğunlaşdırmaq üçün şəxsi müşahidələr köməyimizə gəlir. Ona görə də Aşot müəllimdən özümün eşitdiyim bir fikri yada salmaq istədim. "Uçitel" (kəndin böyük-küçükli bütün əhalisi onu elə çağırırdı) bir toy məclisində danışırıd ki, biz udinlər siz təciklərə (udinlər bizi məhz elə adlandırırdılar) nisbətən erməni zülmünü daha

çox görmüşük. Çünki ermənilər türkün, taciyn torpağını əlindən alıblar, bizim isə kilsəmizi. Biz daha çox zərərdidəyik.

Orta məktəb illərində eşitdiyim həmin faktın elmi əsası da hamı üçün əlçatandır. Yəni tarixi mənbələrdə yazılır ki, Alban kilsəsi VII əsrdə ərəb xilafətinin icazəsi ilə erməni – qriqorian kilsəsinin tərkibinə daxil edilib. Həmin dövrdə Alban katolikosunun qalmasına baxmayaraq, aktiv olaraq alban - xristianların etnik köklərinin dəyişdirilməsi və erməniləşdirilməsi siyasəti gedirdi. Nəticədə, Dağlıq Qarabağda onlar bütövlükdə öz dil və mədəniyyətlərini itirmiş oldular. Qəbələ və Oğuz ərazisində yaşayan udinlər isə öz adət - ənənələrini və dillərini qoruyub saxlaya biliblər. 1836-cı ildə rus pravoslav kilsəsi və Rusiya idarəçiliyi Alban katalikosunun taxtını və dəftərxanasını ləğv etdikdən sonra udin - xristianlar erməni kilsəsinin tam təsiri altına düşürlər...

Azərbaycan tolerantlığının

Tolerantlıq, dözümlülük çox geniş anlayışdır. O, həm insani münasibətlərin, həm insan cəmiyyətində gedən proseslərin, həm də dövlətlərarası, millətlərarası, dinlərarası münasibətlərin bir çox cəhətlərinə aiddir... O, təkcə dinlərin bir-birinə dözümlülüyü deyil, həm də bir-birinin adətlərinə, mədəniyyətinə dözümlülük, mədəniyyətlərə dözümlülük deməkdir.

Heydər ƏLİYEV
Ümummilli lider

tarixi əsasları barədə söyləmək istədiklərimizin cüzi bir hissəsini qələmə aldım. İndi isə tolerantlığımızın müasir təzahürləri barədə bir neçə kəlmə yada salaq. Yəni də məhz Qəbələ həqiqətləri üstündə. Mirzəbəyli kəndində iki alban kilsəsi var idi. Hələ 30-cu illərdə Sovet hökuməti həmin kilsələrin birini məktəb, digərini isə kolxozun taxıl anbarı eləmişdi. Yəni uzun onilliklər idi ki, bizim məscidlərimiz kimi udinlərin dini ibadət yerləri də əllərindən alınmışdı. Respublikamız öz dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra ölkəmizin bərabərhüquqlu digər vətəndaşları kimi udinlər də öz dini bayramlarını, ənənəvi mərasimlərini sərbəst və geniş şəkildə qeyd edirlər. Həm ulu öndər Heydər Əliyevin, həm də Prezident İlham Əliyevin Nicə səfərlərinin təəssüratları yerli əhalinin yadından çıxmır. Üstəlik, 2002-ci ildə əsaslı təmir və bərpa olunan Cotari məbədi udinlərin istifadəsinə verilib. Hazırda Qəbələ rayonunun Nic qəsəbəsində 3 kilsə, iki məscid var. Hər məhəllədə müsəlman və xristianların ziyarət etdiyi 5-6 pir mövcuddur. Qəsəbədəki məktəblərin ibtidai siniflərində udin dili tədris olunur, kilsədə dini ayinlər onların ana dilində icra edilir.

Bu yazıda xatırladılmalı olan daha bir faktı yada salaq. Bir neçə il qabaq Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri, şeyxülislam Hacı Allahşükür Paşazadə müqəddəs

Ramazan ayı münasibətilə öz iqamətgahında iftar süfrəsi açmışdı. Məclisdə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev də iştirak edirdi. Orada çıxış edən Alban-udini dini icmasının sədri Robert Mobili tədbir iştirakçılarına və dövlət başçımıza ölkəmizin udin icmasının salamlarını çatdırdı. O, min illərdir Azərbaycanda sülh və əmin-amanlıq şəraitində yaşayan, dünyada fenomen etnos kimi tanınan udinlərin bu gün də öz dini-mənəvi dəyərlərini qoruyub saxladığını bildirdi. Qeyd etdi ki, bu gün Nic tolerantlığın ən gözəl ünvanlarından biri kimi tanınır. Həm dövlət başçısının, həm də Heydər Əliyev Fondunun Nicdə həyata keçirdiyi tədbirlər ölkənin udin icmasına olan hörmətinin bariz nümunəsidir.

Bizə elə gəlir ki, Azərbaycandakı multikultural təfəkkür və bu mənəvi dəyərin Heydər Əliyev dühasının işığında daha da təkmilləşdirilməsi barədə yığcam məlumat vermək üçün bu cümlələr kifayətdir. Həmin anlayışın Azərbaycan nümunəsi barədə dünya miqyasında söz açmaq üçün isə qeyd edərkən ki, dövlət başçımız 2016-cı il ölkədə "Multikulturalizm ili" elan edib. Üstəlik, bu il respublikamızda BMT rəsmilərinin də iştirak etdiyi, multikulturalizm məzmunlu ən mötəbər beynəlxalq tədbir keçirilmişdir.

İtifaq MİRZƏBƏYLİ,
"Xalq qəzeti"